**Festivalul Internațional „George Enescu" ed. XIX**

*(Grigore Constantinescu – 5 octombrie 2009)*

Românii au trăit din nou bucuria unei mari sărbători muzicale, urmărind cea de-a XIX-a ediție a Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu" – 30 august - 26 septembrie 2009, al cărui Director Artistic care a semnat întregul eveniment era Ioan Holender. Este interesant de stabilit un bilanț al acestei ediții, pentru a oferi imaginea întregului: Programul a cuprins peste 280 de lucrări (din care 24 opusuri enesciene, finalele cu orchestra și Gala Laureaților Concursului Internațional „George Enescu") cuprinse în cadrul a 175 de evenimente la care au participat peste 1.800 de artiști străini și peste 1.300 artiști români: 13 orchestre simfonice, 14 orchestre camerale din întreaga lume, 19 formații camerale, formații corale, peste 41 de soliști în concerte și soliști în recital. Festivalul s-a desfășurat în spații muzicale bucureștene luate cu asalt de publicul meloman : Sala Mare a Palatului, Sala Mică a Palatului, Ateneul Român, Opera Națională, Teatrul Național, Sala Mică a Palatului, la care se adaugă și manifestări la Bușteni, Sibiu, Timișoara, Iași, Cluj și Brașov. Imaginea este edificatoare și prin citarea celor mai mari ansambluri și soliști ce au luat parte la festival – Royal Concertgebouw, dirijor Mariss Jansons, solist Johannes Moser, – Academy of Saint Martin in the Fields – solist și dirijor Murray Perahia, – Royal Philharmonic Orchestra London – dirijori Charles Dutoit, și Horia Andreescu, solist Joshua Bell, Orchestre de Chambre de Lausanne, dirijor Christian Zacharias, Philarmonia Orchestra sub conducerea lui Vladimir Ashkenazy solist David Geringas, Symphonie Orchester des Bayerischen Rundfunks, dirijor Mariss Jansons, Orchestre Philarmonique Radio France, dirijor Dmitrij Kitajenko, soliști Remus Azoiței și Rudolf Buchbinder, Sankt Petersburg Symphonic Orchestra dirijată de Yuri Temirkanov, soliști Helene Grimaud și Nikolaj Zneider, Orchestra del Maggio Musicale Fiorentino, dirijor Cristian Mandeal, solist Nikolai Luganski, Basel Chamber Orchestra, dirijor David Stern, solistă Maria Joao Pires, Les Arts Florissants, dirijor William Christie, Les Musiciens du Louvre, dirijor Marc Minkovski, Il Giardino Armonico, dirijor Giovanni Antonini, Wiener Kammerorchester, dirijor Heinrich Schiff, Orchestra Națională Radio, dirijor Asher Fisch, soliști Swingle Singers și Julian Rachlin, Filarmonica „George Enescu" dirijor Maxim Vengerov, Orchestra de Cameră Radio, dirijor Leonid Grin, solist Misha Maisky, Orchestra de cameră „Virtuozii din București", dirijor Barry Douglas, solist Daniel Hope etc. Să remarcăm de asemenea, printre artiștii prezenți în programele camerale s-au numărat: Elisabetha Leonskaja, Alexader Melnikov, Fredrik Ullen, Anna Țifu, Giuseppe Andaloro, Clara Cernat, Therese Dussaut, Sergei Nakariakov, Konstantin Lifschitz, Eugene Ugorski etc.

Scena de balet a invitat spectatorii la câteva importante evenimente precum spectacolul **„La Belle"** produs de Baletul din Monte Carlo, proiectul de dans **„Pasărea de foc"**, realizat de Asociația „Jungen Rumänen eine Chance!", **„Lacul lebedelor"** (producție ONR, regia și coregrafia Gheorghe Iancu). În domeniul repertoriului liric, amintim tiluri ca **„Oedipe"** ( în colaborare cu Opera din Toulouse, regizor Nicolas Joel), **„Otello"** ( în colaborare cu Opera Națională din Cluj Napoca, regizor Mihai Măniuțiu), **„Macbeth"**, **„Manon Lescaut"**, premiera **„Celan"** (dirijată de compozitorul lucrării – Peter Ruzicka). În cadrul Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu" între 11 și 20 septembrie, a avut loc și tradiționala „Piață a Festivalului", un program special care să îmbine promovarea tinerelor talente cu prezentarea unor artiști deja consacrați organizat de Fundația „Art Production", Fundația culturală „Remember ENESCU" și ARCUB.

Ediția a XIX-a a Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu” a fost bogată și în organizarea multor evenimente conexe. Între 4 și 9 septembrie s-a desfășurat al XV-lea Colocviu internațional de muzicologie organizat de U.C.M.R și Muzeul Național „George Enescu”. Există deja o tradiție a Simpozionului de Muzicologie dedicat personalității enesciene care însoțește de peste 40 de ani Festivalul și Concursul și se bucură de participarea unui număr tot mai mare de specialiști – anul acesta 50! Existența sa poate fi percepută din profesionalismul cu care invitații își pregătesc și își susțin comunicările, din interesul cu care se apleacă asupra creației enesciene, convinși fiind că ea merită efortul de a fi investigată și, mai mult chiar, îl merită pe acela de a descoperi valențele care îl fac pe Enescu contemporan. În acest fel, căutările muzicologilor le urmează și uneori le preced pe cele ale interpreților, împreună făcând un excelent serviciu punerii în valoare a unui artist de geniu. Pe lângă analiza stilistică a diverselor opusuri enesciene, cu accent pe „caracterul popular românesc”, actuala ediție aduce în prim plan și comentariul unor interesante lucrări de școală sau a unor partituri inedite scrise de maestru pentru Conservatorul din Paris în vederea examenului de admitere la diverse instrumente sau în timpul unei vizite făcute familiei Menuhin la Paris. O altă serie de referate dezvăluie relațiile puțin cunoscute ale lui George Enescu cu muzicieni din nordul Europei (cum ar fi danezii Carl Nielsen și Vagn Holmboe sau suedezul Emil Sjögren) ori prezintă o bogată documentație aflată în arhiva MNGE sau în arhive particulare, la care abia acum specialiștii și publicul larg au acces. La îndemâna specialiștilor au fost partituri, CD-uri, documente și volume apărute, asigurând baza documentară pentru potențialii participanți, pentru a face cunoscută pretutindeni, în cât mai multe țări, universități, institute de cercetare muzicologică creația enesciană.

Între 24 – 26 septembrie a avut loc și Simpozionul Internațional „Paul Celan” organizat în colaborare cu Societatea Germaniștilor din România și Centrul de Cercetare și Excelență „Paul Celan” al Universității din București. În cadrul Festivalului au fost lansate cărțile și volumele coordonate de personalități ai lumii muzicale precum Costin Popa, Grigore Constantinescu, Lavinia Coman, Viorel Cosma, Cristina Andrei, Eugenia Văcărescu, Laura Manolache, Florinela Popa, Camelia Sârbu.

Intrat în tradiția Festivalului internațional enescian, Concursul care se desfășoară în aceeași perioadă a cunoscut o istorie paralelă, marcată cu două decenii în urmă de o nedorită suspendare datorată oficialităților regimului „ideologic” trecut. Revenirea în actualitate a propus, în 1991, patru secțiuni, Compoziția adăugându-se interpretării violonistice, pianistice și de canto. În formula actuală, putem aprecia că această competiție, la a 15-a ediție, are un renume apreciabil, dacă ținem seama de numărul înscrierilor și, mai ales de cel al participărilor efective, cu tineri muzicieni veniți din 40 de țări. Pentru compoziție au fost propuse juriului 184 de lucrării, din care au fost selectate premii pentru Muzică de Cameră: QIAN SHEN-YING (China) – lucrarea „Feng lei ying”) și pentru Muzică Simfonică: LAM-LAN-CHEE (Hong Kong) – lucrarea „Misterious place”. La pian, de-a lungul celor patru etape, evoluția a 41 instrumentiști ne-a oferit un parmares extrem de restrâns, de altfel ca și rezultatul ascultării de către juriu al celor 40 de violoniști. Îi putem menționa deci pe laureații cu Premiul I de la secțiunea pian – AMIR TEBENIKHIN (Kazahstan) și de la secțiunea vioară – JAROSLAW NADRZYCKI (Polonia).

Tot conform tradiției, Concertul de gală a oferit publicului de la Ateneul Român evoluțiile interpretative ale premiilor maxime. Cu **Concertul pentru vioară** de Sibelius, lucrare cântată de laureații competiției din ultimele ediții (Alexandru Tomescu, Anna Țifu), polonezul s-a făcut remarcat mai ales prin cultura nobilă a sunetului violinei sale, favorizând astfel spiritul liric. La

pian, surpriza abordării **Concertului nr.3** de Rachmaninov a conferit prezenței lui Akir Tebenikhin impresia unei valoroase sinteze între gândire, echilibru de mijloace și emoționalitate, calități care merită să argumenteze ideea că, în viitorul acestui septembrie muzical îl vom reasculta ca oapete al Festivalului. Este acest Concurs una din dimensiunile de interes ale acestei ediții a XIX-ea? Desigur, atâta vreme cât vom fi convinși de necesitatea afirmării perspectivei Festivalului și Concursului „George Enescu" prin valoarea celor mai tineri muzicieni ai momentului.

Desigur, evenimentul inaugural a reprezentat linia de demarcație prin care Festivalul își începea istoria în 2009, asemenea celei din 1958, cu capodopera lirică a Maestrului. Interesul urmăririi unei noi versiuni a fost evident. Dar... doar atât! Păstrez convingerea că **Oedipul** enescian nu este un basorelief cenușiu animat, menit să încătușeze muzica în capcana unei alte idei decât cea care i-a inspirat compozitorului aflarea drumului spre adevăr. Căutat de regia lui Nicolas Joël, drumul evoluează pe alte coordonate decât cele inițiale, în care nu regăsim răspunsul lui Oedipe, „Omul!", cheia către care și din care decurge tragedia. Distribuția a oferit publicului un alt interpret al rolului titular, bas-baritonul Franck Ferrari, integrat în colectivul teatrului bucureștean, din care reținem imaginea legendară a Sfinxului ce reiterează impresia fantasticului prin vocea și sugestia plastică a mezzo-sopranei Ecaterina Țuțu. Componentele versiunii de la Capitole, în premieră acum pe scena bucureșteană, rezistă poate în amintirile noastre, prin discursul coral și orchestral al lui Stelian Olariu și Oleg Caetani, dar nu au capacitatea de a ne face să uităm viziunea de unică valoare a regiei lui Jean Rânzescu și imensa durere omenească care ne-a fascinat timp de decenii trăirea eroului, asumată de David Ohanesian, pentru eternitate. Căutarea adevărului nu este o vină: aflarea lui rămâne doar o speranță de a regăsi forța a ce a fost cândva, la premiera enesciană din 1958, primul **Oedip** românesc.

Seria „Enescu și contemporanii săi" este o idee care se traduce în oferta de programe cu temă, mai ales camerale, din cadrul actualei ediții. Pentru un artist care a viețuit de la final de Romantism până în prima jumătate a secolului XX, a cărui existență a fost asimilată cu fenomenul interpretativ și componistic ale acestei epoci, nu este imposibilă o asemenea relaționare. Doar dacă aceasta nu se face răsfoind grăbit filele de dicționare ale istoriei muzicii, ci își află temeiul în argumente mai apropiate de concepțiile și relațiile artistului român. Desigur, nu în majoritatea cazurilor, deși primii contemporani de care am putea aminti (cei absenți!) vin chiar din țara natală. S-a căutat totuși reperul internațional, mai ales european, s-a preluat din ofertele interpreților de azi posibilitatea lărgirii spectrului repertorial. În mai mult cazuri, valoric muzica lui Enescu nu intră în competiție cu cea a contemporanilor săi. Popularitatea acestei serii și-a aflat doar parțial ecoul în frecvența publicului, știut fiind că programările matinale, sâmbăta și duminica, precum și dublajele cu alte concerte nu înlesnesc manifestarea unui interes deosebit.

În rândul capodoperelor contemporane putem aminti, pentru cele 11 programe, câteva demne de aprecierea melomanilor, cum ar fi sonate de Debussy, Britten Scriabin, Poulenc (poate), Prokofiev, Trioul de Ravel, Cvartete de Sostakovici, Bartok, Ligeti, Mahler, Fauré, lucrări pentru pian semnate de Ligeti, Xenakis, Messiaen, Stokhausen. Ansamblul celor unsprezece concerte îmbină titluri importante cu altele care sunt doar „prezențe" interpretative și repertoriale. Comparăm înscrierea pe afiș a muzicii lui Enescu, de altfel prezent în fiecare din aceste programe, oprindu-se la sonatele pentru vioară, pentru pian, **"Impresiile din copilărie"** Cvartete, Octuorul, alături de titluri conjuncturale. **Sonata pentru pian nr.1** figura în alt context decât seria respectivă, într-o superbă versiune, la recitalul lui Elisabeth Leonskaia. Câțiva interpreți români de peste hotare și-au oferit serviciile: violonistele Anna Țifu, Clara Cernat, iar unele ansambluri s-au remarcat prin

efortul de a integra în repertoriul lor muzica enesciană: cvartetele „Fauré", „Keller", „Enescu", „Danel", „Nash ensemble London", Atos Trio. Pe grila Festivalului ideea poate interesa, dar inventarul precumpănește evenimentului.

Un alt punct de interes este programarea concertelor camerale de la Ateneul Român, „După-amiezele unui meloman" și „Concertele de la miezul nopții". Numărul acestor programe, deosebit de mare, poate fi comentat în principalele puncte de interes, reunind muzica lui Haydn, comemorat pentru cele două secole de la intrarea în eternitate și integrala Simfoniilor de Schubert.

Orchestra de cameră din Lausanne a devenit și pentru noi un ansamblu artistic privilegiat al ultimelor trei ediții de festival. Christian Zacharias, managerul, dirijorul și solistul ansamblului se bucură de toate avantajele unui maestru carismatic, către care se îndreaptă melomanii. Chiar indiferent de ora concertului, plasată la miezul nopții, Maestrul și-a fixat atenția spre marele aniversat al anului, propunând, în trei programe succesive, un veritabil maraton cu subiect unic, formulă ce aparține numai profesioniștilor capabili să se susțină interpretativ și repertorial. Joseph Haydn a văzut multe schimbări radicale în muzică de la finalul barocului până la simfonia „Eroica" de Beethoven în 1804, operă luminând orizontul romantic. Genurile vechi, continuate de simfonie, sonată și cvartet de coarde, patronajul bisericii transferat la curțile regale și nobiliare, afirmarea concertelor publice sunt momente decisive ale vieții sale, reflectate în propriile compoziții. De-a lungul unor astfel de schimbări, Haydn a fost cel care a explorat potențialul forme și perfectiunea arhitecturii muzicale. Fuziunea dintre exuberanță, originalitate, eleganță clasică și putere intelectuală justifică atracția universală a muzicii lui. După cum a spus Mozart: „Haydn este singurul care deține secretul de a mă face să zâmbesc și în același timp să atingă sufletul meu".

În principiu, ascultând cele trei concerte cu muzicienii elvețieni, despre asta putem vorbi și în selecția de titluri gândită de Cristian Zacharias. O linie este cea a muzicii din genul simfoniei, de la lucrările debuturilor creatoare (**Simfoniile nr.3, nr.8 „Seara"**) la ascensiunea spre maturitate (**Simfonia nr.45, „Despărțirea", Simfonia nr.67, Simfonia pariziană nr.83, „Găina"**), pentru a se ajunge la titlurile finalului serialului londonez și secolului XVIII (**Simfonia nr. 04 „Cimpoiul"**). Un alt traseu, mai puțin familiar publicului, este cel solistic-orchestral, pentru care **Simfonia concertantă în Si bemol major pentru suflători și coarde** (cu solist principal, excelentul violonist François Sochard) și **Concertul pentru trompetă** reprezintă descoperiri, în comparație cu celebritatea **Concertului pentru pian în Re major** (solist Christian Zacharias). Menționând această ultimă lucrare, ajungem la ce reprezintă, și în „triada Lausanne", artistul care și-a asumat prestigiul internațional al orchestrei pe care o conduce. Christian Zacharias a rămas foarte atașat vocației sale interpretative, cu o manieră de abordare a claviaturii ce suscită admirația prin stil, claritate si comunicare, fie că vorbim de muzica de cameră (**Trio pentru pian, vioară, violoncel în Fa # minor**), de muzica instrumentală solo (**Sonatele pentru pian în si minor, în re major, în do major**) sau de partituri concertante. Constatăm de asemenea o rezonanță subtilă între dirijor și muzicienii săi, nu bazată de relația șef de orchestră-ansamblu, ci pornind de la înțelegerea reciprocă. Cele trei programe – la care se adaugă oratoriul **„Creațiunea"** (interpretat de Les musiciens du Louvre și Corala de cameră Bach din Salzburg), **Concertul pentru violoncel** (versiune solistică cu Marin Cazacu) sunt, și din acest punct de vedere, un model de a face muzică pe care l-am numi „normalitatea excelenței" sau, cum spunea Cioran, „...echivalentul sonor al azurului."

Neîncetata descoperire a operei componistice schubertiene este o aventură fascinantă. În cei 31 de ani dăruiți de destin, Franz Schubert a oferit semenilor săi atâta frumusețe încât merită infinita noastră recunoștință. Se argumentează astfel interesul major al melomanilor pentru evenimentul propus, la Ateneu, tot în trei „concerte de la miezul nopții", de Wiener Kammerorkester sub conducerea dirijorului Heinrich Schiff. Asemenea serilor Haydn, și aici melomanul este invitat să asculte muzică simfonică în formula probabil impropriu denumită „camerală". Sonoritățile solicitate de compozitorii programați în Festival – Haydn, acum Schubert – sunt proprii genului simfonic de altădată, în care tensiunea expresivă nu depinde de numărul crescut al executanților. Este ceea ce se simte și în lucrările schubertiene, deja aflate sub aura expresivă romantică. O integrală a simfoniilor lui Schubert – toate prezentate postum în primă audiție – în aceste concerte succesive, – este remarcabilă ca frumusețe și interes, de la primele simfonii aparținătoare tinereții absolute, până la capodoperele maturității timpurii. O lume al tematicilor intens melodice, a temperamentului care, chiar când apare subtitlul de „Tragica", refuză exprimarea ostentativă a suferinței. Între echilibrul de măsurată obiectivitate clasică a lui Haydn și această muzică de secol XIX, descoperim o diferențiere atitudinală, mediată de lirismul mozartian și dramatismul beethovenian. Schubert le este urmaș, dar nu epigon. Realizarea vienezilor după aproape două secole impresionează prin expresie, acuratețe și firesc al comunicării. Triumful compozitorului, atât de târziu, autentifică actualitatea unei muzici de care și acum avem nevoie sufletește. Măiestria dirijorului Heinrich Schiff și a muzicienilor Orchestrei de cameră din Viena aduc trecutul la entuziasmanta actualitate culturală a evenimentelor ediției a XIX-a a Festivalului enescian. Este locul acestei integrale în programul unui septembrie muzical dăruit cu capodopere.

Aceste câteva amintiri presupun impresiile dominante pe care dorim să le cuprindem în sumarul concertelor. Să recunoaștem, spectaculosul serilor desfășurate în Sala Mare a Palatului, indiferent de condiții, a continuat să reprezinte, prin magnetismul, său dimensiunea internațională. Este vorba de concertele sub arcata „Mari orchestre ale lumii". Ierarhizarea nu ne aparține, comparațiile pot fi cele ale evoluțiilor în direct și succesiune, justificând și atracția publicului. Preferențial ne întâlnim cu Filarmonica Radio France (dirijor D. Kitajenko), Royal Philarmonic din Londra (dirijor Horia Andreescu), Filarmonica din Sankt Petersburg, Concertgebow Amstredam și Symphonieorchester des Bayerischen Rundkunks – dirijor ilustrul Mariss Jansons. Există și solicitări surprinzătoare prin curiozitatea propunerilor deja formulate în „Teme clasice în prelucrări moderne" (Uri Cane și partenerii săi; Florin Răducanu&Classical trubadures orchestra; Trio Novikov-Unt-Melvin; Roumanian Brass, Bach Collegium Munchen&Jacques Loussier Trio). O formulă totuși nouă, modernă, în geografia repertorială festivalieră enesciană.

Printre ultimele secvențe menționăm trei momente – prima audiție a operei **Celan** de Peter Ruzicka (Opera Națională București), prima întâlnire cu fermecătoarea formație „fără bătrânețe" Swingle Singers și reascultarea unei maestre a claviaturii timpului nostru Elisabeth Leonskaja (Ateneul Român). Chiar și această scurtă paronamare este suficient de convingătoare pentru cei care, lipsind în răstimpul septembrie din București, pot considera că și audierea Festivalului în transmisiile directe de la Radio sau Televiziune a oferit, la modul emoțional, o satisfacție deplină.

Oare am dreptate, față de activarea memoriei fiecăruia dintre noi?